

Warszawa, 21 sierpnia 2026 r.

Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego
dotycząca zmienionego projektu rozporządzenia Rady UE w sprawie jurysdykcji,
prawa właściwego, uznawania orzeczeń i przyjmowania dokumentów urzędowych
dotyczących pochodzenia dziecka oraz w sprawie ustanowienia europejskiego
poświadczenia pochodzenia dziecka

1. Uwagi wstępne

Pismem z dnia 20 lipca 2026 r. Departament Prawa Europejskiego Ministerstwa Sprawiedliwości zwrócił się do Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego z wnioskiem o analizę postanowień projektu rozporządzenia w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania orzeczeń i przyjmowania dokumentów urzędowych dotyczących pochodzenia dziecka oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka (dalej jako „Rozporządzenie”) w kształcie przedstawionym w czerwcu 2026 r. przez prezydencję cypryjską (dalej jako „projekt prezydencji cypryjskiej”). Wniosek dotyczył przedstawienia przez Komisję uwag do przepisów zawartych w zmienionym projekcie, zwłaszcza w kontekście ich zgodności z podstawowymi zasadami polskiego prawa rodzinnego.

W kolejnym piśmie z 29 lipca 2026 r. do oceny Komisji przedstawiono dwa nowe dokumenty przygotowane już przez prezydencję irlandzką, obejmujące zmodyfikowaną treść rozdziałów I-V oraz rozdziału VI Rozporządzenia (dalej łącznie jako „projekt prezydencji irlandzkiej”). Dokumenty te – dość znacząco odbiegające swą treścią od projektu prezydencji cypryjskiej – powstały w następstwie rozmów prowadzonych w ramach spotkań Grupy Roboczej zajmującej się przygotowaniem Rozporządzenia, które odbyły się 29 czerwca 2026 r. oraz 9 i 10 lipca 2026 r. Zmiany przygotowane przez prezydencję irlandzką miały szeroki zakres i nie objęły jedynie rozdziałów VII-IX (akty wykonawcze, cyfryzacja, przepisy końcowe), które – w kształcie przyjętym w projekcie prezydencji cypryjskiej – uznano za niewymagające dalszej dyskusji.

2. Prace dotyczące kolejnych projektów Rozporządzenia

Prace nad Rozporządzeniem trwają od 2022 r., kiedy to Komisja Europejska przedstawiła pierwszy projekt tego aktu prawnego (wniosek COM(2022)695 *final*). Przedmiotem planowanej regulacji jest szeroka grupa problemów, jakie pojawiają się w obrocie transgranicznym w odniesieniu do pochodzenia dziecka. Chodzi o zagadnienia prawa prywatnego międzynarodowego (problematyka wskazania prawa właściwego) oraz międzynarodowego postępowania cywilnego (jurysdykcja i uznawanie rozstrzygnięć), a także

o przyjmowanie zagranicznych dokumentów urzędowych dotyczących filiacji. Dodatkowo projekt zakładał wprowadzenie specjalnego dokumentu - europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka - który miałby zunifikowaną formę i treść, przez co mógłby stanowić uniwersalny dowód relacji filiacyjnych akceptowany w całej Unii Europejskiej. Projekt Komisji od czasu jego opublikowania był szeroko dyskutowany w Grupie Roboczej. Omawiane były liczne propozycje jego zmian. Wiele proponowanych rozwiązań budziło bowiem zastrzeżenia państw członkowskich, a to ze względu na istotne różnice w zakresie unormowania określonych zagadnień w krajowych systemach prawa rodzinnego (materialnego). Szczególne kontrowersje wzbudzały kwestie relacji filiacyjnych w kontekście macierzyństwa zastępczego oraz ustalania i uznawania rodzicielstwa prawnego w przypadku rodziców tej samej płci.

W ramach prac Grupy Roboczej szeroko dyskutowana była także problematyka krajowych dokumentów urzędowych, które miałyby zostać objęte postanowieniami Rozporządzenia i których skutki miałyby podlegać akceptacji w innych państwach członkowskich. W tej ostatniej kwestii, w związku z propozycjami zmian Rozporządzenia zgłoszonymi przez prezydencję węgierską we wrześniu 2024 r., opinię swą przedstawiała m.in. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego¹. Z zadowoleniem należy przyjąć, że w ramach dalszych prac nad Rozporządzeniem (w tym także w ostatnich projektach prezydencji cypryjskiej oraz prezydencji irlandzkiej) za obowiązującą przyjęto koncepcję, którą Komisja Kodyfikacyjna uznała za najbardziej trafną, a polegającą na rozszerzeniu pojęcia „orzeczenia sądowego” (na potrzeby Rozporządzenia) na konstytutywne rozstrzygnięcia dotyczące filiacji wydawane przez inne organy krajowe, przy jednoczesnej rezygnacji z uregulowań, które miałyby dotyczyć odrębnej kategorii „dokumentów urzędowych o wiążącym skutku prawnym”.

W związku z faktem, że projekt prezydencji cypryjskiej pozostaje aktualny wyłącznie w odniesieniu do kilku zagadnień cząstkowych zawartych w rozdziałach VII, VIII i IX, które nie budzą istotnych wątpliwości, dalsza część opinii będzie się koncentrować na projekcie prezydencji irlandzkiej, w tym w szczególności na zmodyfikowanych rozwiązaniach, jakie pojawiły się w rozdziałach I-VI.

3. Najważniejsze zmiany merytoryczne zaproponowane w projekcie prezydencji irlandzkiej

3.1. Rozdział I – Przedmiot, zakres zastosowania i definicje

¹ <https://www.gov.pl/attachment/eb70e808-ed4a-43f2-9d8e-e9f61f7c9d0a>.

1) W art. 3 ust. 1 projektu zaproponowano bardziej przejrzyste wskazanie trzech podstawowych grup zagadnień pojawiających się w relacjach transgranicznych, do których odnosi się Rozporządzenie i którymi są: a) ustalenie pochodzenia dziecka; b) kwestionowanie ustalonego pochodzenia dziecka; c) ustanie relacji filiacyjnej.

2) W art. 3 ust. 2 - w ramach katalogu wyłączeń z zakresu Rozporządzenia - doprecyzowano, że projektowana regulacja nie dotyczy:

a) kwestii **imienia i nazwiska dziecka** (art. 3 ust. 2 podpunkt ha), która może się wprawdzie łączyć z ustaleniem lub zaprzeczeniem pochodzenia dziecka, ale która podlega odrębnym regulacjom kolizyjnym państw członkowskich; jednocześnie w preambule projektu przypomniano (punkt 30a), że regulacje krajowe dotyczące imienia i nazwiska dziecka muszą uwzględniać orzecznictwo TSUE, w którym wypracowano zasadę pełnego uznawania, na całym terytorium unijnym, imienia i nazwiska, jakie dziecko uzyskało na podstawie przepisów jednego z państw członkowskich;

b) **adopcji międzynarodowych**, objętych Konwencją haską z 29 maja 1993 r. o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego (art. 3 ust. 2 podpunkt e), przy czym w art. 3 ust. 2a dokonano doprecyzowania, że gdy chodzi o **inne adopcje**, to wprawdzie Rozporządzenia nie stosuje się do nawiązania relacji rodzicielskiej w drodze przysposobienia, jednak przepisy dotyczące uznawania orzeczeń sądowych i przyjmowania dokumentów urzędowych, jak również regulacja na temat europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka znajdują zastosowanie w odniesieniu do filiacji wynikającej z adopcji nawiązanej w innym państwie członkowskim (w tym adopcji niepełnej), jeżeli nie podlega ona unormowaniom konwencji haskiej z 1993 r.

3) W art. 3 ust. 3 projektu zaznaczono, że Rozporządzenie nie będzie stosowane w odniesieniu do **orzeczeń i dokumentów urzędowych dotyczących pochodzenia dziecka wydanych w państwie trzecim** (pozaunijnym), przy czym w pkt 32a preambuły przesądzono dodatkowo – w kontekście wątpliwości zgłaszanych w toku prac Grupy Roboczej – że wyłączenie obejmuje też orzeczenia i dokumenty pochodzące z państw członkowskich, jeżeli one same zostały wydane w następstwie uznania orzeczenia lub przyjęcia dokumentu pochodzącego z państwa trzeciego.

4) Wreszcie w art. 4 projektu (definicje) dokonano pewnych uzupełnień terminologicznych, w tym w szczególności w odniesieniu do pojęcia „rodzica” (pkt 2a) oraz „dokumentu urzędowego” (pkt 6). Zaproponowano także wprowadzenie nowej definicji „chwili urodzenia” (pkt 3c) przy założeniu, że przyjęta zostanie jedna z alternatywnych opcji brzmienia art. 17 (o czym będzie mowa w dalszej części opinii).

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego:

Odnosząc się do modyfikacji, jakie pojawiły się w treści rozdziału I należy powiedzieć, że nie budzą one zasadniczych zastrzeżeń. Jak się wydaje, pewnego uszczegółowienia może wymagać jednak określenie zakresu, w jakim Rozporządzenie ma być stosowane do adopcji innych niż podlegające konwencji haskiej z 1993 r. Aktualne brzmienie art. 3 ust. 2a rodzi bowiem wątpliwość, czy regulacje Rozporządzenia dotyczące uznawania orzeczeń stosuje się także do przypadków **rozwiązania przysposobienia**, w następstwie których dochodzi wszak do nowego określenia pochodzenia dziecka.

3.2. Rozdział II – Jurysdykcja

Gdy chodzi o korektę postanowień dotyczących jurysdykcji, które znalazły się w rozdziale II projektu prezydencji irlandzkiej, to należy zwrócić uwagę na dwie kluczowe kwestie:

- 1) w odniesieniu do **podstaw jurysdykcji ogólnej** (art. 6), zaproponowano powrót do konstrukcji przewidzianej w pierwotnym projekcie Rozporządzenia z 2022 r. (z drobnymi modyfikacjami). Alternatywnymi łącznikami jurysdykcyjnymi mają być miejsce zwykłego pobytu lub obywatelstwo dziecka, miejsce zwykłego pobytu lub obywatelstwo któregośkolwiek z rodziców, a także miejsce zwykłego pobytu któregośkolwiek z uczestników danego postępowania; dodatkową podstawę jurysdykcyjną ma stanowić miejsce urodzenia dziecka, z tym zastrzeżeniem, że podstawa ta pozostaje aktualna w okresie jednego roku od dnia przyjścia dziecka na świat. We wszystkich przypadkach przyjęto jednolity subokreślnik temporalny: powiązania, o których mowa wyżej bierze się pod uwagę na moment zawisłości sprawy;
- 2) druga istotna zmiana to rezygnacja z regulacji przewidzianej w art. 10 pierwotnego projektu Komisji, który przewidywał niestosowanie przepisów Rozporządzenia o jurysdykcji, jeżeli kwestia pochodzenia dziecka pojawiłaby się jako **kwestia wstępna** w postępowaniu dotyczącym sprawy głównej z innego zakresu (np. w sprawie spadkowej); rezygnacja z tej regulacji wydawała się przesądzona już na wcześniejszych etapach prac nad Rozporządzeniem, ale w projekcie prezydencji cypryjskiej art. 10 został przywrócony; jednak z racji sprzeciwu licznej grupy przedstawicieli państw członkowskich na spotkaniu Grupy Roboczej w dniu 29 czerwca 2026 r. prezydencja irlandzka ponownie usunęła ten przepis z projektu (wraz z innymi odwołaniami do kwestii wstępnej obecnymi w innych częściach Rozporządzenia).

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego:

Sposób określenia jurysdykcji ogólnej oraz problem jurysdykcji w przypadku kwestii wstępnej z pewnością należą do zagadnień dyskusyjnych. Rozwiązania przyjęte w projekcie prezydencji irlandzkiej nie rodzą jednak na tyle zasadniczych zastrzeżeń, by – z punktu widzenia prawa

polskiego – konieczne było ich kwestionowanie. Jurysdykcja ogólna pozostaje określona w sposób odpowiednio szeroki (co jest istotne w kontekście dobra dziecka, którego pochodzenie ma być ustalone), zaś problem samodzielnego przesądzenia kształtu relacji filiacyjnych przez sąd w ramach rozstrzygania kwestii wstępnej ma raczej marginalne znaczenie. Wprawdzie pochodzenie dziecka może mieć kluczowe znaczenie w innych postępowaniach, ale najczęściej zostaje ono wtedy wykazane stosownym dokumentem urzędowym lub orzeczeniem. W celu przesądzenia relacji filiacyjnych sąd rozstrzygający sprawę główną zazwyczaj nie rozstrzyga samodzielnie kwestii wstępnej (co rodziłoby pytania dotyczące jurysdykcji oraz prawa właściwego), ale raczej opiera się na wydanym wcześniej orzeczeniu ustalającym pochodzenie dziecka lub na stosownym dokumencie urzędowym poświadczającym filiację. W takim razie większe znaczenie ma wtedy zagadnienie uznania skutków zagranicznego orzeczenia lub zaakceptowania mocy dowodowej obcego dokumentu.

3.3. Rozdział III – Prawo właściwe

1) Przepisy rozdziału III dotyczące sposobu ustalenia prawa właściwego dla poszczególnych zagadnień związanych z pochodzeniem dziecka zostały istotnie uszczegółowione i częściowo zmodyfikowane w stosunku do pierwotnego projektu z 2022 r. Dodatkowo, gdy chodzi o brzmienie podstawowego art. 17a, w projekcie prezydencji irlandzkiej przedstawiono do rozważenia dwie alternatywne opcje. Całość unormowania można jednak objąć wspólnym komentarzem, gdyż różnice między proponowanymi opcjami nie mają charakteru zasadniczego. Co istotne, z treści projektu można wyczytać ogólną zasadę, zgodnie z którą **statutem filiacyjnym jest prawo państwa, w którym dziecko ma miejsce zwykłego pobytu**. Zasada ta występuje w kilku wariantach, a niekiedy doznaje też pewnych przełamań:

a) Po pierwsze, w różnych sytuacjach w grę wchodzi odmienne subokreślniki temporalne. W przypadku ustalania filiacji z mocy samego prawa decyduje miejsce zwykłego pobytu dziecka z chwili urodzenia, w przypadku uznania dziecka - miejsce zwykłego pobytu z chwili uznania, zaś w przypadku sądowego ustalenia filiacji - miejsce zwykłego pobytu dziecka z chwili zawisłości sprawy. Należy przy tym pamiętać, że za miejsce zwykłego pobytu dziecka w chwili urodzenia, w obu opcjach art. 17a Rozporządzenia, przyjmuje się miejsce zwykłego pobytu osoby, która rodzi dziecko.

b) Gdy chodzi o ustalenie pochodzenia dziecka przed jego urodzeniem, to wobec faktu, że dziecko nie ma wówczas jeszcze na świecie, projektowany art. 17c nakazuje zastosować prawo miejsca zwykłego pobytu osoby, która ma dziecko urodzić. W zależności od sposobu określenia filiacji, decydujące jest miejsce zwykłego pobytu tej osoby ustalone na moment

zawisłości sprawy przed sądem lub na chwilę dokonywania czynności decydującej o nawiązaniu relacji rodzicielskiej.

c) Rozporządzenie przewiduje także szczególną (subsydiarną) normę kolizyjną, która dojdzie do głosu, jeżeli zastosowanie prawa zasadniczo właściwego pozwala na ustalenie filiacji jedynie w stosunku do jednego z rodziców dziecka (art. 17d). W takim przypadku ustalenie pochodzenia dziecka od drugiego z rodziców może się dokonać na podstawie – odpowiednio – prawa ojczystego drugiego rodzica, prawa miejsca urodzenia dziecka lub prawa ojczystego pierwszego z rodziców. Przewidziane rozwiązanie ma charakter „kaskadowy”, to znaczy, że kolejny rodzaj wskazania wchodzi w grę, gdy prawo wskazane we wcześniejszej kolejności nie pozwala ustalić stosunku filiacji z drugim rodzicem.

d) Wreszcie należy dostrzec, że w projekcie prezydencji irlandzkiej znalazła się także modyfikacja jednego z dodatkowych rozwiązań szczególnych, wprowadzonych wcześniej w ramach prac nad Rozporządzeniem, które dotyczy wskazania prawa właściwego nie dla ustalenia, ale dla ustania relacji filiacyjnej lub dla kwestionowania (zaprzeczenia) ustalonego wcześniej pochodzenia dziecka (art. 17e). Regułą jest wówczas stosowanie tego samego prawa, które było właściwe dla ustalenia pochodzenia dziecka. Jeżeli jednak – w razie próby zaprzeczenia rodzicielstwa – nie da się stwierdzić, na podstawie jakiego prawa doszło do ustalenia filiacji, prawem właściwym ma być prawo zwykłego pobytu dziecka z chwili zawisłości sprawy przed sądem.

2) W ramach zmian, jakie zaproponowano w rozdziale III należy też wspomnieć o modyfikacji art. 21a. Przepis ten, dodany wcześniej do oryginalnego projektu i dotyczący dopuszczenia do głosu „przepisów wymuszających swe zastosowanie” obowiązujących w siedzibie sądu orzekającego, został uzupełniony o ważne zastrzeżenie, jakie towarzyszy zresztą także klauzuli porządku publicznego (art. 22). Chodzi o wskazanie, że jakiegokolwiek przełamania prawa właściwego ze względu na kluczowe zasady porządku prawnego forum mogą wejść w grę tylko wtedy, gdy nie powodują naruszenia praw i zasad określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a w szczególności w art. 21 Karty, który dotyczy zakazu dyskryminacji.

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego:

Nowe lub zmodyfikowane rozwiązania dotyczące sposobu wskazania prawa właściwego przewidziane w projekcie prezydencji irlandzkiej z pewnością będą jeszcze przedmiotem merytorycznych dyskusji na kolejnych spotkaniach Grupy Roboczej. Można jednak stwierdzić, że regulacja w zaproponowanym obecnie kształcie nie daje podstaw do jej generalnego zakwestionowania. Wprawdzie podstawowym łącznikiem w Rozporządzeniu nie jest (jak w polskim prawie kolizyjnym) obywatelstwo dziecka, lecz miejsce zwykłego pobytu, to należy

przyznać, że zastosowanie tego ostatniego łącznika lepiej wpisuje się w system norm kolizyjnych Unii Europejskiej i jest zgodne z kierunkiem rozwoju współczesnego prawa prywatnego międzynarodowego. Gdy zaś chodzi o konstrukcje szczegółowe, to kilka z nich wykazuje wyraźne podobieństwo do rozwiązań obecnych w polskiej ustawie Prawo prywatne międzynarodowe z 4 lutego 2011 r. (dalej jako p.p.m.). Przykładowo, przyjęcie w projekcie odmiennych subokreślników temporalnych dla różnych sposobów ustalenia pochodzenia dziecka nie odbiega istotnie od koncepcji, jaką przyjęto na gruncie art. 55 ust. 1-3 p.p.m. Także w przypadku ustalania filiacji wobec *nasciturusa*, zawarte w art. 17c odwołanie do prawa personalnego osoby, który ma urodzić dziecko pozostaje w zgodności z modelem zastosowanym w art. 55 ust. 4 p.p.m. Wreszcie posłużenie się w art. 17d projektu wskazaniem kaskadowym, to mechanizm znany chociażby z regulacji zawartej w art. 51 ust. 1 i 2 p.p.m. oraz w art. 54 ust. 1-3 p.p.m.

Gdy chodzi natomiast o uzupełnienie art. 21a projektu i ograniczenie możliwości sięgania do przepisów wymuszających swe zastosowanie, to kwestia ta będzie objęta komentarzem w dalszej części opinii, w ramach generalnych uwag na temat mechanizmów chroniących porządek publiczny państw członkowskich.

3.4. Rozdział IV – Uznawanie oraz rozdział V – Dokumenty urzędowe

W odniesieniu do rozdziałów IV i V w projekcie prezydencji irlandzkiej nie wprowadzono istotnych zmian względem wcześniejszych wersji Rozporządzenia. Poprawki mają głównie charakter techniczny i redakcyjny. Brzmienie projektu lepiej dostosowano do przyjętego już wcześniej rozwiązania (które jest zgodne z opinią Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego), polegającego na rezygnacji z wyróżniania odrębnej grupy „dokumentów urzędowych o wiążącym skutku prawnym”, przy jednoczesnym rozszerzeniu pojęcia „orzeczenia sądowego” na konstytutywne rozstrzygnięcia pozasądowych organów krajowych. Także te ostatnie mają zatem podlegać uznaniu *ex lege* na całym terytorium unijnym (z wąsko określonymi przesłankami negatywnymi), zgodnie z regulacją rozdziału IV Rozporządzenia.

Pozostałe dokumenty urzędowe objęte są unormowaniem zawartym w rozdziale V Rozporządzenia. Chodzi o dokumenty o walorze ściśle dowodowym, które mają być jednolicie akceptowane na całym terytorium unijnym. Chodzi przy tym nie tylko o dokumenty bezpośrednio potwierdzające filiację, ale także dokumenty dotyczące innych faktów istotnych dla ustalenia pochodzenia dziecka.

3.5. Rozdział VI – Europejskie poświadczenie pochodzenia dziecka

1) Nowy dokument prezydencji irlandzkiej

W związku z wątpliwościami wyrażanymi w toku spotkań Grupy Roboczej, prezydencja irlandzka przygotowała odrębny dokument obejmujący postanowienia rozdziału VI poświęconego europejskiemu poświadczeniu pochodzenia dziecka. Poświadczenie ma stanowić autonomiczny, unijny dowód filiacji, wydawany niezależnie od dokumentów krajowych. Przedstawiając zmodyfikowany kształt regulacji dotyczącej poświadczenia, prezydencja irlandzka podkreśliła zalety proponowanej konstrukcji, do których należą:

- a) uniwersalna (jednolita) treść poświadczenia, obejmująca zawsze te same elementy niezależnie od tego, w jakim państwie dokument zostanie wystawiony (podczas gdy w przypadku dokumentów krajowych ich treść różni się istotnie w poszczególnych państwach członkowskich);
- b) jednolita forma poświadczenia, które będzie przez to łatwo identyfikowane w obrocie;
- c) jednolite skutki poświadczenia wynikające z Rozporządzenia (podczas gdy w przypadku dokumentów krajowych w różnych państwach członkowskich często przypisuje im się odmienną rolę);
- d) wydawanie poświadczenia we wszystkich językach urzędowych Unii Europejskiej, przez co odpada potrzeba tłumaczeń;
- e) możliwość odnotowania filiacji, na podstawie poświadczenia będącego unijnym dokumentem urzędowym, w krajowych rejestrach państw członkowskich.

2) Europejskie poświadczenie pochodzenia dziecka w zmienionym projekcie

Prezydencja irlandzka dokonała uporządkowania i skrócenia przepisów dotyczących europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka dokonując w szczególności ograniczenia elementów, jakie mają się znaleźć w tym dokumencie.

- a) W ramach przepisów ogólnych podkreślono, że celem poświadczenia jest zapewnienie dowodu filiacji, jakim może się posłużyć dziecko lub jego przedstawiciel w innym państwie członkowskim (art. 47).
- b) Poświadczenie ma być wydawane na wniosek dziecka lub jego przedstawiciela przez odpowiedni organ państwa, w którym ustalono filiację (art. 48-49). Ubiegając się o wydanie poświadczenia, we wniosku należy podać dane dziecka oraz dane rodziców ze wskazaniem organu, który dokonał ustalenia stosunku filiacyjnego. Należy też dołączyć odpowiednie dokumenty źródłowe potwierdzające pochodzenie dziecka.
- c) Organ wydający poświadczenie ma obowiązek zweryfikować informacje przedstawione przez wnioskodawcę i wydać dokument bez zbędnej zwłoki (art. 51).
- d) Gdy chodzi o treść poświadczenia, którą określa art. 52, to w projekcie prezydencji irlandzkiej zaproponowano istotne ograniczenie liczby elementów tego dokumentu, co może

wpływać na większą przejrzystość poświadczenia. Według projektu, poza informacją o organie wydającym i dacie jego sporządzenia, poświadczenie ma obejmować jedynie dane dziecka (imię i nazwisko, ewentualnie nazwisko rodowe, płeć oraz datę i miejsce urodzenia) oraz informację o rodzicach (ze wskazaniem ich imion i nazwisk, ewentualnie nazwisk rodowych oraz daty i miejsca urodzenia). Znamienne jest jednak, że nie przewidziano podawania płci rodziców. Dodatkowym (stałym) elementem dokumentu ma być informacja, zgodnie z którą poświadczenie nie wpływa na prawa dziecka wynikające z prawa Unii oraz że w celu wykonania tych praw dowód pochodzenia dziecka można przedstawić w dowolnej postaci.

e) Gdy chodzi wreszcie o skutki poświadczenia (art. 53), to obejmują one domniemanie, że dziecko, którego dokument dotyczy pozostaje w relacji filiacyjnej z osobami wskazanymi jako jego rodzice. Ponadto poświadczenie ma stanowić wystarczającą podstawę odnotowania rodzicielstwa w odpowiednim rejestrze każdego państwa członkowskiego. W tym samym artykule, w drodze wyjątku przewidziano jednak możliwość odmowy uwzględnienia skutków poświadczenia, jeżeli skutki te byłyby oczywiście niezgodne z lokalnym porządkiem publicznym w państwie, w którym przedstawiono dokument (klauzula *ordre public*). Dokonano przy tym zastrzeżenia, że odwołanie się przez organ krajowy do klauzuli porządku publicznego jest dopuszczalne jedynie przy poszanowaniu praw i zasad określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a w szczególności w art. 21 Karty, który dotyczy zakazu dyskryminacji.

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego:

Europejskie poświadczenie pochodzenia dziecka może ułatwiać wykazanie relacji filiacyjnych na terytorium unijnym, co ma duże znaczenie w dobie intensywnych migracji społecznych. Należy mieć jednak świadomość istotnych różnic w prawie materialnym państw członkowskich, gdy chodzi o podejście do kwestii filiacyjnych, co nakazuje zwrócić szczególną uwagę na możliwość odmowy zaakceptowania treści poświadczenia wystawionego w innym państwie. Była już mowa o kontrowersjach dotyczących macierzyństwa zastępczego oraz rodzicielstwa osób tej samej płci. Przewidzianym w projekcie zabezpieczeniem, które jest istotne z perspektywy państw nieuznających danej konstrukcji ma być klauzula porządku publicznego (art. 53 ust. 1a). Będzie jednak jeszcze mowa o tym, że w Rozporządzeniu przyjmuje się bardzo rygorystyczny kształt klauzuli. Dodatkowo, gdy chodzi o europejskie poświadczenie pochodzenia dziecka, to warto dostrzec, że jego treść – w kształcie proponowanym w projekcie prezydencji irlandzkiej – w ogóle nie pozwoli stwierdzić, czy w danym przypadku nie były stosowane procedury surogacyjne. Co więcej, skoro dokument ma nie zawierać informacji o płci rodziców, brak będzie jednoznacznych podstaw do ustalenia,

czy nie są to osoby tej samej płci. Z punktu widzenia prawa polskiego może to oznaczać zagrożenia, o których szerzej mowa w kolejnym punkcie opinii.

3.6. Rozwiązania zabezpieczające porządek publiczny państwa członkowskiego

Rozporządzenie, w kształcie zaproponowanym w projekcie prezydencji irlandzkiej, zawiera kilka zabezpieczeń istotnych z punktu widzenia ochrony porządku prawnego państw członkowskich.

1) Podstawowym instrumentem w tym zakresie jest **klauzula porządku publicznego**, która w analizowanym projekcie pojawia się aż czterokrotnie, to jest:

- a) w rozdziale III (prawo właściwe), gdzie pozwala odmówić zastosowania obcego prawa właściwego wskazanego przepisami Rozporządzenia (art. 22);
- b) w rozdziale IV (uznawanie), gdzie stanowi podstawę odmowy uznania obcego rozstrzygnięcia dotyczącego pochodzenia dziecka (art. 31 ust. 1 lit. a);
- c) w rozdziale V (dokumenty urzędowe), gdzie pozwala na nieuwzględnienie waloru dowodowego dokumentu potwierdzającego filiację pochodzącego z innego państwa członkowskiego (art. 45 ust. 1);
- d) w rozdziale VI (europejskie poświadczenie pochodzenia dziecka), gdzie daje możliwość zakwestionowania skutków poświadczenia wydanego w innym państwie (art. 53 ust. 1a).

Należy jednak dostrzec, że w każdym z przywołanych przepisów klauzula jest ujęta wąsko i dotyczy jedynie przypadków oczywistej niezgodności z porządkiem publicznym danego państwa członkowskiego. Co więcej, w przypadkach, o których mowa w lit. a, c i d powyżej, istotnym ograniczeniem stosowania klauzuli jest powtarzające się zastrzeżenie, że powołanie się na lokalny porządek publiczny jest możliwe tylko przy jednoczesnym poszanowaniu praw i zasad określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a w szczególności w art. 21 Karty dotyczącym zakazu dyskryminacji. Kwestia ta została rozwinięta w punkcie 20 preambuły Rozporządzenia, gdzie wskazano, że „Zgodnie z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej równość i niedyskryminacja należą do wartości, na których opiera się Unia i które są wspólne państwom członkowskim. Art. 21 Karty zakazuje dyskryminacji m.in. ze względu na urodzenie. Art. 3 TUE i art. 24 Karty zapewniają ochronę praw dziecka, a art. 7 Karty zapewnia każdemu prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.” Do tych postanowień wprost nawiązuje pismo przewodnie Komisji Europejskiej towarzyszące opublikowaniu pierwotnego projektu Rozporządzenia, w którym kilkakrotnie wskazano, że ze względu na zakaz dyskryminacji klauzula porządku publicznego nie może dawać podstaw do odmowy zastosowania prawa obcego, odmowy uznania zagranicznego orzeczenia lub odmowy przyjęcia obcego dokumentu

potwierdzającego filiację tylko dlatego, że w grę wchodziłoby stwierdzenie rodzicielstwa osób tej samej płci. Znalazło to częściowy wyraz także w preambule Rozporządzenia. Punkt 21 projektu prezydencji irlandzkiej stanowi, że „Niniejsze rozporządzenie powinno obejmować uznawanie w jednym państwie członkowskim ustalonego w innym państwie członkowskim pochodzenia dziecka mającego rodziców jednej płci”.

Gdy chodzi o kolejny problem surrogacji, to w preambule Rozporządzenia przypomina się, iż „Europejski Trybunał Praw Człowieka interpretuje art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jako wymagający, aby w przypadku dziecka urodzonego w wyniku macierzyństwa zastępczego wszystkie państwa podlegające jurysdykcji ETPC uznawały pochodzenie dziecka od biologicznego rodzica docelowego, ustalone za granicą zgodnie z prawem, oraz aby przewidywały mechanizm prawnego uznania pochodzenia dziecka od rodzica docelowego niebędącego rodzicem biologicznym (na przykład w drodze przysposobienia)” (zob. punkty 18 i 55a preambuły). W związku z powyższym, w punktach 56, 65 i 75b preambuły wprost wskazano, że sięgnięcie do klauzuli *ordre public* w odniesieniu do problemu macierzyństwa zastępczego jest możliwe tylko wtedy, gdy dane państwo członkowskie posiada w swym prawie wewnętrznym odpowiednie rozwiązania, których zastosowanie pozwoli na utrzymanie więzi rodzinnej łączącej dziecko z rodzicami docelowymi. Należy zauważyć, że do tej pory w prawie polskim żadne takie rozwiązania nie zostały przyjęte. Brak jest także jednolitej praktyki sądowej i administracyjnej w odniesieniu do pojedynczych przypadków, w których problem macierzyństwa zastępczego wymagał reakcji polskich organów (np. w kontekście uznania zagranicznych orzeczeń surogacyjnych lub przy transkrypcji aktów urodzenia dzieci urodzonych przez matki zastępcze, gdy jako ojca i matkę wskazano rodziców docelowych).

2) Niezależnie od klauzuli *ordre public*, porządek publiczny państwa, w którym ma być ustalone pochodzenie dziecka, ma być również chroniony przez konstrukcję **przepisów wymuszających swe zastosowanie**, o czym stanowi art. 21a projektu Rozporządzenia. Chodzi o dopuszczenie do głosu imperatywnych przepisów państwa, w którym ustalana jest filiacja, co dokonuje się z pierwszeństwem przed regulacjami obcego prawa właściwego wskazanego normami kolizyjnymi Rozporządzenia. Unormowania „wymuszające” to przepisy, których przestrzeganie uważane jest w danym państwie za tak istotny element ochrony jego interesów publicznych, takich jak organizacja polityczna, społeczna lub gospodarcza, że znajdują one zastosowanie do stanów faktycznych objętych ich zakresem bez względu na to, jakie prawo jest właściwe dla spraw dotyczących pochodzenia dziecka.

Nie ma wątpliwości, że przywołana tu regulacja art. 21a była inspirowana brzmieniem art. 9 unijnego rozporządzenia Rzym I, gdzie przyjęto restryktywne ujęcie przepisów

wymuszających odnoszące się do istotnych interesów danego państwa. W projekcie Rozporządzenia „rodzicielskiego” przedstawionym przez prezydencję irlandzką znalazło się jednak jeszcze dalej idące ograniczenie zawarte w art. 21a ustęp 3. Przepis ten, wzorowany na regulacji klauzuli porządku publicznego, przewiduje, że sięgnięcie do przepisów wymuszających jest dopuszczalne tylko przy jednoczesnym poszanowaniu praw i zasad określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a w szczególności w art. 21 Karty dotyczącym zakazu dyskryminacji. Jak się zatem wydaje, także ta konstrukcja nie dawałaby podstaw, aby przyznać pierwszeństwo własnym przepisom w kontekście odmowy zastosowania prawa obcego, które dopuszcza rodzicielstwo osób tej samej płci. Takie podejście dawałoby bowiem podstawę do zarzutu dyskryminacyjnego traktowania dzieci par jedнопłciowych.

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego:

W świetle wskazanych wyżej ograniczeń dotyczących możliwości odwoływania się, na gruncie Rozporządzenia, do mechanizmów chroniących lokalny porządek publiczny, należy stwierdzić, że poddany ocenie projekt prezydencji irlandzkiej – w razie jego przyjęcia i stosowania w Polsce:

- a) **nie dawałby podstaw, aby polski sąd lub inny organ (np. kierownik USC) odmówił zastosowania przepisów prawa obcego dotyczących filiacji także wtedy, gdy przepisy te prowadzą do ustalenia pochodzenia dziecka od rodziców tej samej płci;**
- b) **nie dawałby podstaw, aby polski sąd lub inny właściwy organ odmówił uznania rozstrzygnięcia pochodzącego z innego państwa członkowskiego przesądzającego, że dziecko pochodzi od rodziców tej samej płci lub ustalającego nawiązanie więzi rodzicielskiej z rodzicami docelowymi, w sytuacji, gdy dziecko urodziła matka zastępcza;**
- c) **nie dawałby podstaw do zakwestionowania mocy dowodowej dokumentu urzędowego pochodzącego z innego państwa członkowskiego (w tym europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka), gdy dokument ten wskazuje na rodzicielstwo osób tej samej płci bądź potwierdza więź rodzicielską z rodzicami docelowymi, w sytuacji, gdy dziecko urodziła matka zastępcza;**
- d) **nie dawałby podstaw do odmowy transkrypcji dokumentu stanu cywilnego pochodzącego z innego państwa członkowskiego (w tym europejskiego poświadczenia pochodzenia dziecka), gdy dokument ten wskazuje na rodzicielstwo osób tej samej płci bądź potwierdza więź rodzicielską z rodzicami docelowymi, w sytuacji, gdy dziecko urodziła matka zastępcza.**

Warto naturalnie pamiętać, że zasady korzystania z mechanizmów chroniących lokalny porządek publiczny będą zapewne podlegać jeszcze doprecyzowaniu w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Mając jednak na względzie dotychczasowy dorobek orzeczniczy TSUE, należy racjonalnie oczekiwać, że regulacje dotyczące klauzuli porządku publicznego oraz przepisów wymuszających swe zastosowanie będą interpretowane w sposób restrykcyjny, tak by zapewnić możliwie jednolite ujęcie rodzicielstwa na całym terytorium Unii Europejskiej.

4. Wnioski Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego

Zdaniem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego inicjatywa Komisji Europejskiej zmierzająca do ujednolicenia w Unii Europejskiej zasad prawnych dotyczących jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania orzeczeń i przyjmowania dokumentów urzędowych dotyczących pochodzenia dziecka zasługuje na jednoznaczne poparcie. Koncepcja jednolitego rozstrzygania i wzajemnego akceptowania rozwiązań dotyczących filiacji w sprawach transgranicznych sprzyja zapewnieniu bezpiecznego (międzynarodowego) środowiska prawnego dla dziecka. Niezależnie od różnic w prawie wewnętrznym, relacja rodzicielska nawiązana w jednym państwie członkowskim powinna być – dla dobra dziecka – akceptowana na całym terytorium unijnym.

Popierając cele przyświecające projektowi Rozporządzenia, należy mieć świadomość, że jego przyjęcie (z udziałem Rzeczypospolitej Polskiej) w kształcie zaproponowanym przez prezydencję irlandzką będzie oznaczało obowiązek akceptowania rozwiązań, których nie przewiduje polskie prawo rodzinne. Dotyczy to, po pierwsze, uznawania rodzicielstwa osób tej samej płci, a po wtóre uznawania (lub utrzymania w inny sposób) więzi rodzicielskiej, która łączy rodziców docelowych z dzieckiem urodzonym przez matkę zastępczą. W świetle prowadzonych wyżej analiz trzeba jednocześnie stwierdzić, że - w powołanych przypadkach - ani klauzula porządku publicznego, ani konstrukcja przepisów wymuszających swe zastosowanie (w kształcie przewidzianym w opiniowanym projekcie) nie będą stanowiły dopuszczalnej podstawy odmowy uznania relacji filiacyjnych nawiązanych w innym państwie członkowskim lub odmowy ich ustalenia zgodnie z przepisami tego państwa.

W tej sytuacji wzgląd na spójność i transparentność rozwiązań dotyczących filiacji nakazywałby podjęcie odpowiednich działań dostosowawczych na gruncie prawa polskiego nakierowanych na uwzględnianie obcych konstrukcji filiacyjnych funkcjonujących w innych państwach członkowskich. Nawet bowiem przy zachowaniu odmienności rozwiązań przyjmowanych w prawie wewnętrznym, w sprawach transgranicznych polski porządek

prawny powinien być otwarty na takie konstrukcje, gdy służą one realizacji nadrzędnego celu, jakim jest zasada dobra dziecka. Zasada ta, przewidziana w art. 72 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., jest zbieżna z założeniami projektowanego Rozporządzenia. Przemawia ona za jednolitym i niedyskryminacyjnym uznawaniem rodzicielstwa w całej Unii Europejskiej.

Opracował: dr hab. Michał Wojewoda